

XI.501.4.2021.FR

**Pan
Dominik Rozkrut
Prezes Głównego Urzędu
Statystycznego
ePUAP**

Szanowny Panie Prezesie!

Uprzejmie dziękuję za odpowiedź z dnia 5 maja 2021 r. (znak: GUS-ST05.573.1.2021), udzieloną w związku z wystąpieniem Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 19 kwietnia 2021 r. W nawiązaniu do treści odpowiedzi pragnę podnieść, co następuje.

Z uznaniem przyjąć należy jednoznaczną odpowiedź, jakiej udzielił Pan Prezes w zakresie sposobu wypełniania formularza przez osoby pozostające w jednopłciowych związkach małżeńskich zawartych zagranicą, z której wynika, że osoby te mogą – bez narażenia się na odpowiedzialność karną związaną z podaniem informacji niezgodnych z prawdą – zaznaczyć w formularzu spisowym opcję „żonaty/zamężna” w kategorii stanu cywilnego.

Jednakże, w zakresie osób transpłciowych oraz osób niebinarnych, udzielona odpowiedź nie rozwiewa wątpliwości, z jakimi mierzą się te osoby przy wypełnianiu ankiety spisowej. Wynika z niej jedynie, że „w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań nie jest badany temat dotyczący tożsamości płciowej”, oraz że „w celu ujednoczenia przekazywanych danych przewiduje się dwie możliwe opcje „mężczyzna”/”kobieta” i nie dopuszcza się danych nieustalonych”.

Tożsamość płciowa człowieka to jego identyfikacja i przynależność do danej płci. Trudno więc zgodzić się ze stwierdzeniem, że w Narodowym Spisie Powszechnym, w którym płeć jest jedną z podstawowych danych zbieranych na temat osób w nim uczestniczących, tożsamość płciowa nie jest badana. Badaniu podlega to, jakiej płci są osoby wypełniające formularz, a zatem zasada trafności danych zbieranych w spisie

powszechnym wymaga, by możliwe do zaznaczenia opcje w zakresie płci odpowiadały stanowi faktycznemu.

Pragnę ponownie podkreślić, że dla pytań i możliwych odpowiedzi zawartych w kwestionariuszu NSP2021 istotne znaczenie ma to, że proces uzgodnienia płci ma charakter **deklaratywny**, a nie konstytutywny. Sądowe uzgodnienie płci następuje na mocy orzeczenia sądu w trybie art. 189 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, t.j.; dalej: „k.p.c.”), tj. ustalenia stosunku prawnego lub prawa. Orzeczenie sądu potwierdza jedynie istniejący fakt przynależności danej osoby do danej płci, nie mając charakteru prawno-kształtującego (nie tworzy władczo nowego stosunku prawnego). Dlatego w przypadku osób z potwierdzoną tożsamością transpłciową ważne jest, **aby organy państwa w jak największym zakresie umożliwiły im życie w zgodzie ze swoją płcią** – także przed sądowym ustaleniem płci. Podkreślenia wymaga, że jest to powinność wynikająca z konstytucyjnego obowiązku poszanowania życia prywatnego każdej jednostki, określonego w art. 47 Konstytucji.

Ponadto, brak możliwości zaznaczenia w formularzu spisowym innej opcji, niż płeć męska lub żeńska, odpowiednio do danych zawartych w rejestrze PESEL, narusza prawo do poszanowania prywatności osób niebinarnych. Przypomnę, że są to osoby nie identyfikujące się z płcią męską lub żeńską, których niebinarna identyfikacja płciowa jest uznawana za jedną z tożsamości płciowych¹. Tę tożsamość także – na mocy art. 47 Konstytucji – władze państwowe obowiązane są szanować. Konieczność określenia swojej płci niezgodnie z tożsamością płciową narusza prawo osób niebinarnych do równego traktowania i skutkuje uzyskaniem nieadekwatnych danych w NSP2021.

Najbardziej pożądanym, zapewniającym pełne poszanowanie prawa do prywatności i godności osób transpłciowych i osób niebinarnych byłoby **wprowadzenie takiej modyfikacji formularza spisowego, aby podczas jego wypełniania możliwe było wskazanie innej płci niż ta zakodowana w nr PESEL** – co pozwoliłoby osobom transpłciowym, które nie przeszły prawnej procedury ustalenia płci, zaznaczenia swojej rzeczywistej identyfikacji płciowej. Ponadto, wskazane byłoby zapewnienie **możliwości zaznaczenia przez osoby niebinarne innej płci niż “kobieta” lub “mężczyzna”** (np. możliwości zaznaczenia opcji „inna”), tak by nie były zmuszone do wskazywania danych niezgodnych ze stanem faktycznym.

Jednocześnie jednak Rzecznik Praw Obywatelskich ma świadomość, że na obecnym etapie zaawansowania Narodowego Spisu Powszechnego 2021 postulowane zmiany w algorytmie spisowym mogą okazać się trudne do wprowadzenia. W związku z jednak z obowiązkiem udzielenia prawdziwych informacji w spisie powszechnym przez każdą

¹ Por. Dysforia i niezgodność płciowa – kompendium dla praktyków, red. B. Grabski, M. Mijas, M. Dora, G. Iniewicz, Warszawa 2020, str. 267.

pełnoletnią osobę pod rygorem odpowiedzialności karnej, ochrona praw jednostek i wymóg pewności prawa wymaga, by osoby transpłciowe i niebinarne uzyskały **jednoznaczną interpretację tego, w jaki sposób powinny wypełnić formularz spisowy.**

Dlatego też, na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627, t.j.), zwracam się do Pana Prezesa z wnioskiem o **opublikowanie ogólnodostępnych wytycznych**, określających właściwy sposób postępowania przez osoby transpłciowe oraz osoby niebinarne podczas wypełniania obecnie funkcjonującego formularza spisowego, w taki sposób, aby nie naraziły się one na odpowiedzialność za podanie danych nieprawdziwych w spisie powszechnym, mając na uwadze odmiennosc ich tożsamości płciowej w stosunku do ich danych metrykalnych w zakresie płci, ujawnionych m.in. w rejestrze PESEL. Jednocześnie będę wdzięczny za powiadomienie Rzecznika o zajętych w omawianej sprawie stanowisku.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/